

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 39 (2012)

Αφιέρωμα: Η πολιτική της κρίσης στην ευρωζώνη

Emmanuel Karagiannis, *Political Islam in Central Asia: The challenge of Hizb ut-Tahrir*, Routledge, Λονδίνο και Ν. Υόρκη 2010, 192 σελ

Σωτήρης Ρούσσος

doi: [10.12681/hpsa.14551](https://doi.org/10.12681/hpsa.14551)

Copyright © 2017, Σωτήρης Ρούσσος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ρούσσος Σ. (2017). Emmanuel Karagiannis, *Political Islam in Central Asia: The challenge of Hizb ut-Tahrir*, Routledge, Λονδίνο και Ν. Υόρκη 2010, 192 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 39, 154–156.
<https://doi.org/10.12681/hpsa.14551>

EMMANUEL KARAGIANNIS, *Political Islam in Central Asia: The challenge of Hizb ut-Tahrir*, Routledge, Λονδίνο και Ν. Υόρκη 2010, 192 σελ.

Μετά την «αραβική άνοιξη» και την ανάδειξη του πολιτικού Ισλάμ σε κυβερνώσα πλειοψηφία στην Τυνησία και την Αίγυπτο αλλά και τον διαφαινόμενο μετασχηματισμό των οργανώσεων του τζιχαντικού Ισλάμ μετά την επιχειρησιακή, τουλάχιστον, απίσχνασή τους, η μελέτη των οργανώσεων αυτών με τρόπο επιστημονικό και συστηματικό γίνεται πιο επιτακτική. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, προέκυψε ένα ρεύμα –με «μανιφέστο» τον τόμο υπό την επιμέλεια του Quintan Wictorowicz, *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*, (Indiana University Press 2004)– σκοπός του οποίου είναι να συγκροτηθεί μια αξιολογικά πιο ουδέτερη δέσμη ερμηνευτικών εργαλείων και να αναλυθούν τα κινήματα και οι οργανώσεις του πολιτικού Ισλάμ. Αυτά τα εργαλεία δεν στηρίζονται σε μια ουσιοκρατική θεώρηση του Ισλάμ ούτε το θεωρούν ως τον μοναδικό αποφασιστικό παράγοντα στη συγκρότηση και τη συμπεριφορά των οργανώσεων αυτών, αποφεύγουν τη στείρα και ανιστορική συζήτηση και παρέχουν τη δυνατότητα για συγκριτικές προσεγγίσεις με άλλα κοινωνικά κινήματα σε όλο τον κόσμο.

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 δημιουργήθηκε το Πρόγραμμα για τον Φονταμενταλισμό [The Fundamentalism Project] της Αμερικανικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών για να μελετήσει 75 περιπτώσεις φονταμενταλιστικών οργανώσεων μέσα από μια διεπιστημονική εξέταση που συνδυάζει την ιστορία, την κοινωνική ανθρωπολογία, τις θρησκευτικές σπουδές, την κοινωνιολογία και την πολιτική επιστήμη· η προσπάθεια αυτή παράγαγε εκατοντάδες άρθρα και ένα πεντάτομο έργο, την επιτομή του οποίου μπορεί να βρει κανείς στο *Strong Religion: The Rise of Fundamentalism around the World* (The University of Chicago Press 2003) των Gabriel A. Almond, R. Scott Appleby και Emmanuel Sivan.

Σε αυτή τη χορεία επιστημονικών προσεγγίσεων εντάσσεται η μελέτη του Ε. Καραγιάννη για την ισλαμιστική Hizb ut-Tahrir στη μετασοβιετική Κεντρική Ασία. Το βιβλίο, που χρησιμοποιεί τις θεωρίες των κοινωνικών κινήματων, επικεντρώνει στην ανάλυση της οργάνωσης αυτής απαντώντας σε μια σειρά ερωτημάτων που άπτονται της διεθνοποίησης και του υπερεθνικού χαρακτήρα της, της συγκρότησης και ανάπτυξής της στις ειδικές συνθήκες της μετασοβιετικής Κεντρικής Ασίας και της στρατηγικής επιλογής για μη βίαιες μορφές δράσης. Οι απαντήσεις που δίνει ο συγγραφέας ελέγχουν ταυτόχρονα και την ερμηνευτική δύναμη θεωριών όπως του δομικού λειτουργισμού,

της κινητοποίησης πόρων, των μοντέλων πολιτικής διαδικασίας και της διαμόρφωσης πλαισίων αλλά και του ρόλου της ιδεολογίας.

Η εύλογη και σαφής διάρθρωση του βιβλίου οδηγεί τον αναγνώστη πρώτα σε μια σύντομη ανάπτυξη της θεωρίας των κοινωνικών κινήματων και ιδιαίτερα των εξηγητικών σχημάτων τα οποία ακολούθως θα ελέγξει μέσω της περιπτωσιολογικής μελέτης της συγκεκριμένης οργάνωσης. Έπεται μια πολύ ενδιαφέρουσα περιγραφή της διαδρομής του Ισλάμ κατά τη σοβιετική περίοδο. Εύστοχη είναι η διαφοροποίηση μεταξύ του «επίσημου» Ισλάμ, που ελέγχεται από το σοβιετικό σύστημα με γραφειοκρατικούς μάλλον όρους, και του ανεπίσημου των αδελφοτήτων Σούφι και των «αυτο-ανακηρυσσόμενων» ή, καλύτερα, επιλεγμένων από τους πιστούς μιάμηδων (όπως άλλωστε είναι και η ορθή παράδοση του Ισλάμ). Η επιβίωση αυτού του δεύτερου «λαϊκού» Ισλάμ αποτελεί όχι μόνο έκφανση της ανθεκτικής θρησκευτικότητας των πληθυσμών αλλά και των προνεωτερικών μορφών κοινωνικής οργάνωσης που επιβίωσαν παρά την αυταρχική επιβολή της σοβιετικής νεωτερικότητας. Είναι αξιοσημείωτο ότι αυτές τις προνεωτερικές επιβιώσεις θα εκμεταλλευτεί το νεωτερικό μήνυμα της οργάνωσης.

Στη συνέχεια περιγράφεται και αναλύεται η ιστορική συγκρότηση και οργάνωση της Hizb ut-Tahrir από τις αρχές της δεκαετίας του 1950. Τότε, το πολιτικό Ισλάμ που εκπορευόταν από την ιδεολογικοπολιτική μήτρα των Αδελφών Μουσουλμάνων, βρισκόταν σε κρίση στρατηγικής αντιμετωπίζοντας τον ανερχόμενο και νικηφόρο σε πρώτη φάση ριζοσπαστικό αραβικό εθνικισμό και παναραβισμό. Σε εκείνη την κρίση προέκυψαν δύο βασικές στρατηγικές, αλληλοσυμπληρούμενες τις περισσότερες φορές: αυτή της πρωτοπορίας, της ομάδας που θα οδηγήσει τους πιστούς στον δρόμο της αρετής και εκείνη της υπερεθνικής συγκρότησης της *ούμμα*, της κοινότητας των πιστών. Η αντιστοίχιση, όμως, οργανωτικών κυρίως μορφών του πολιτικού Ισλάμ και της συγκεκριμένης οργάνωσης με λενινιστικά πρότυπα χρειάζεται πιο στέρεα επιχειρηματολογία. Γενικότερα, πάντως, οι φονταμενταλιστικές οργανώσεις διακρίνονται για την επιλεκτικότητά τους ως προς την εργαλειώδη χρήση νεωτερικών μορφών οργάνωσης και διακίνησης των ιδεών.

Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η ανάλυση του Καραγιάννη για τον μη βίαιο χαρακτήρα της οργάνωσης μετά από την ένταξή της στα κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια των μετασοβιετικών κεντροασιατικών κρατών. Σημαντική είναι η σύγκριση στην οποία προβαίνει ο συγγραφέας με άλλα ισλαμιστικά κινήματα της περιοχής που στράφηκαν στη βίαιη αναμέτρηση με την κεντρική διοίκηση. Στην ανάλυση αυτή αποδίδονται με σαφήνεια τα χαρακτηριστικά

κοινωνικού και εθνοτικού αποκλεισμού που εκμεταλλεύτηκε η Hizb ut-Tahrir για να αυξήσει την επιρροή της και προβάλλεται εύστοχα ο μη βίαιος χαρακτήρας στην ιδεολογική της βάση και στον τρόπο με τον οποίο αυτή συνδέεται με την επίκληση του Κορανίου και της ιερής ισλαμικής παράδοσης. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι, για τις φονταμενταλιστικές οργανώσεις και τους θρησκευόμενους, η επίκληση αυτή δεν είναι απλά μια ιδεολογική ή πολιτική στρατηγική (συγκρίσιμη με την τροτοκιστική, κατά τον συγγραφέα, ιδεολογικο-πολιτική εκδοχή) αλλά αναφορά σε έναν αποκλυπτικό λόγο, τη σχέση του Θεού με τον κόσμο. Για τις ομάδες αυτές ο κύκλος ζωής και δράσης κάθε ανθρώπου εγγράφεται, όπως σωστά επισημαίνει ο Αντώνης Λιάκος, «ατομικά και αθροιστικά, σε έναν άλλον χρόνο, του οποίου το πλήρωμα έχει προβλεφθεί: εγγράφεται στη συντέλεια του κόσμου» (*Αποκάλυψη, Ουτοπία και Ιστορία: οι μεταμορφώσεις της ιστορικής συνείδησης*, Πόλις, Αθήνα 2011, σ. 41) και στην εκπλήρωση της ένθεης σωτηρίας.

Εν κατακλείδι, το βιβλίο του Ε. Καραγιάννη, το οποίο κυκλοφορεί από έναν από τους πλέον έγκριτους διεθνείς εκδοτικούς οίκους, είναι μια καλογραμμένη και άρτια διαρθρωμένη μελέτη. Αποτελεί σημαντική συμβολή στη χρήση των θεωριών κοινωνικών κινήματων για τη μελέτη των ισλαμιστικών οργανώσεων αλλά και έναυσμα για περαιτέρω ενασχόληση της πολιτικής επιστήμης με τη σχέση θρησκείας και πολιτικής και τη σύζευξή της με το διεπιστημονικό πεδίο που διεθνώς έχει κατοχυρωθεί ως Religious Studies.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

ANDY GREEN, *Εκπαίδευση & Συγκρότηση του Κράτους. Η ανάδυση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Αγγλία, στη Γαλλία και στις ΗΠΑ*, επισημ. επιμ.: Π.Γ. Κιμουρτζής, εισαγ.-μτφρ. Π.Γ. Κιμουρτζής & Γλ. Μαβιώτη, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2010, 483 σελ.

Το βιβλίο του Α. Green, με προσεγμένη μετάφραση και ενδιαφέροντα πρόλογο στην ελληνική έκδοση από τον Π.Γ. Κιμουρτζή, επιχειρεί να αναλύσει, να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τη συγκρότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων μέσω της αντίστοιχης ανάπτυξης των κρατών αναφοράς τους: Πρωσία, Γαλλία, Αγγλία, ΗΠΑ. Ας κρατήσουμε τρία σημεία:

α. την ιδέα ότι ένα εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί να γίνει κατανοητό